

Sukuk Yatırım Sertifikalarının FFMS 33 ve FFMS 34 Kapsamında Muhasebeleştirilmesi

Aynur Akpınar*

Mehmet Emin Çetintaş**

Received: 04.11.2020

Accepted: 12.02.2021

DOI: 10.25272/ijisef.821044

Type: Research Article

Öz

Bu çalışmada borsaya kayıtlı, halka açık ve Kamu Yararını İlgilendiren Kuruluş (KAYİK) olarak kabul edilen örnek bir işletme tarafından satın alınan sukuk yatırım sertifikalarının, muhasebeleştirme işlemlerine yönelik uygulamalara yer verilmiştir. Bu amaçla ilk bölümde sukukun tanımı ve sukuk çeşitleri anlatılmış akabinde sukukla ilgili yasal düzenlemelere değinilmiştir. İkinci bölümde Türkiye’de sukukla ilgili yasal düzenlemeler hakkında bilgiler verilmiş, üçüncü ve son bölümde ülkemizde ve dünyada sukuk sertifikalarına ilişkin muhasebeleştirme düzenlemeleri ve FFMS 33 Sukuk, Pay ve Benzeri Araçlara Yapılan Yatırımlar ve FFMS 34 Sukuk Sahipleri İçin Finansal Raporlama Standartları hakkında bilgiler verilmiş, borsaya kayıtlı halka arz sistemini benimsemiş bir şirketin satın almış olduğu sukuk sertifikalarına ilişkin Kamu Gözetim Kurumu (KGK) tarafından önerilen hesap planı çerçevesinde muhasebeleştirme işlemleri yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: FFMS, KAYİK, Sukuk yatırım sertifikası, KGK

Jel Kodları: M40, M42, F30

Accounting of Sukuk Investment Certificates in Scope Of FFMS 33 And FFMS 34

Abstract

In this study, practices regarding the accounting of sukuk investment certificates purchased by an exemplary company registered in the stock exchange, open to the public and accepted as Public Interest Institution (KAYİK) are included. For this purpose, the definition of sukuk and its types are explained in the first part, and then legal regulations related to sukuk are mentioned. The second section provides information about the legal regulations in Turkey regarding sukuk, In the third and last part, information is given about the accounting regulations for sukuk certificates in our country and in the world, and FFMS 33 Sukuk, Investments in Shares and Similar Instruments, and Financial Reporting Standards for FFMS 34 Sukuk Holders. Finally, accounting procedures were carried out within the framework of the chart of accounts proposed by Puplic Oversight Authority (KGK) about the sukuk certificates purchased by a company that has adopted the public offering system registered in the stock market.

Keywords: FFMS, KAYİK, Sukuk investment certificate, KGK.

Jel Codes: M40, M42, F30

* Öğr.Üyesi, KTO Karatay Üniversitesi, dr.aynur.akpinar@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2560-1174

** Doktora Öğrencisi, KTO Karatay Üniversitesi, memincetintas@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-1711-6344

Giriş

İslami finans uygulamasına yönelik temel şer'î deliller Kitap, Sünnet, İcma ve Kıyası fukahadır. Fer'î deliller ise istihsan, istishab, mesalihi mürsele, örf, sahabe sözleri ve geçmiş ümmetlerin şeriatları olmaktadır. İslami finans kapsamında yatırım araçlarının, temel şer'î ve fer'î delillere göre uygunluğunun göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Allah (c.c) ve Resul'u (s.a.v) tarafından yasaklanmış bulunan faiz, kumar, domuz, leş alım satımı v.b faaliyetlerden ve garar yani belirsizlik içeren aldatmaya yönelik faaliyetlerden Müslüman bireyin kesinlikle sakınması gerekmektedir. Bu bağlamda, İslami finans sektörünün fon ihtiyacını karşılama amacıyla geliştirilmiş olan sukukun, temel ve fer'î şer'î deliller kapsamında ele alınması gerekmektedir.

İlk sukuk ihracı 1977 yılında mudaraba sukuk olarak Ürdün'de gerçekleştirilmiş ardından Pakistan 1981 yılında ve Malezya 1983 yılında sukuk ihraçlarını gerçekleştirmiştir. Malezya'da 1995 yılında kurulan Malezya İslam Bankası (Bank İslam) değeri 350 milyon USD'ye ulaşan ilk modern sukuku piyasaya sunmuştur.

Günümüzde, Suudi Arabistan, Kuveyt, Bahreyn, Katar, Türkiye gibi müslüman ülkelerde ve İngiltere, Almanya gibi müslüman olmayan ülkelerde hem devlet hem de özel sektör tarafından sukuk ihraçları yapılmaya başlanmıştır. Böylelikle İslami finansın gelişmesine paralel olarak sukuk ihraçları artmış, yeni finansal ürünler geliştirilmiş ve bunlara ilişkin finansal düzenlemeler yapılmıştır

Faiz getirili ve borca dayalı olan tahviller, bonolar vb. menkul kıymetler, İslam hukukunda kabul edilmeyen finansal enstrümanlardır. Dolayısıyla fon sağlama işleminin varlığa dayalı olması zorunluluğu, İslami sermaye piyasasında sukuku hayata geçirmiştir (Yazıcıoğlu & Kazak, 2019).

Bu çalışmada, İslami finansa ilişkin fon sağlama araçlarından biri olan sukuk ve sukuk türlerinin tanımı, bono ve tahvil ile farklılıkları genel olarak açıklanmış, FMS 33 ve FFMS 34'e göre muhasebeleştirilme işlemleri örnek uygulamaları ile, alanda yapılacak çalışmalara katkı yapılması amaçlanmıştır.

Türkiye'de inançlarından dolayı, yeni yatırımlar için faizle borçlanmak istemeyen ve yastık altında serveti olduğu halde faizli yatırım araçlarını kullanmak istemeyen iki grup insan bulunmaktadır. Yastık altında bekleyen bu fonların ekonomiye kazandırılarak yatırıma dönüştürülmesine ve faize bulaşmadan yatırım yapmak isteyenlerin fon ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik geliştirilen sukuk türleri, bu anlamda büyük önem arz etmekte ve finansal piyasaların canlanmasını sağlamaktadır (Ausaf, 1993).

Yasalarımızda sukuk terimi yerine kira sertifikaları kullanılmış ve bu adla yasal düzenlemeler yapılarak, kira sertifikaları çıkarılmasına izin verilmiştir. Literatürde sukukun hukuki ve mali yönünü ele alan çalışmalar son yıllarda artmaya başlamış ancak sukukun FFMS'ye göre muhasebeleştirilmesine yönelik çalışmalar oldukça sınırlı kalmıştır.

Dünya genelinde faizsiz finans araçlarına yönelik talebin artması, İslami tahvil olarak da görülen sukukun gelişimini hızlandırmıştır. Tahvil ve bonodan farklı olarak sukuk, varlık üzerindeki sahiplik hakkını ifade eder ve ilgili varlık üzerinden gelir elde etme hakkı verir. Türkiye’de sukukla ilgili ilk eylem Yüksek Planlama Kurulu’nun, İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Strateji Belgesini (29.09.2008 tarih ve 2009/31 sayılı karar) kabul etmesiyle başlamıştır. Bu belgede, Türkiye’nin genç nüfusunun, jeopolitik yapısının ve gelişmekte olan ekonomisinin önemine vurgu yapılmış, Türkiye’nin global ölçekte dünya finans merkezleri arasında yer alabilmesi için yeterli alt yapının sağlanması gerektiği ifade edilmiştir. Altyapının sağlanmasına yönelik en önemli aşamalardan ilki finansal ürünlere yönelik çeşitliliğin artırılmasıdır. Dolayısıyla yeni bir finansman enstrümanı olarak ortaya çıkan sukuk, faizsiz finansman prensiplerini ilke edinen yatırımcılar için vazgeçilmez bir alternatif olmaktadır (Alpaslan, 2014).

Türkiye faiz getirisi olmayan enstrümanlarla ilk kez, 1980’lerde çıkarılan gelir ortaklığı senetleri ve 1990’lı yıllarda varlığa dayalı menkul kıymet işlemleri, 2000’li yıllardan sonra İslama uygun menkulleştirme (kira sertifikaları) ile tanışmıştır. Sukuk kesinlikle bir varlığa dayalı olarak ihraç edilmek zorundadır. Günümüzde ihraç edilen sukukun, İslam hukuku uzmanları tarafından, faizsiz finans ilkelerine uyup uymadığı halen tartışılmakla birlikte, sukuk sadece İslam ülkelerinde değil Müslüman olmayan diğer ülkelerde de ihraç edilen bir finansal enstrüman haline gelmiştir.

The Association of Chartered Certified Accountants (ACCA) ve Klynvel Peat Marwick Goerdeler (KPMG) ‘in yayımlanmış olduğu “İslami Finans Raporlama Standartlarının Uyumlaştırılması” raporunda özellikle nakit akımlarının iskonto edilmesi ve gerçeğe uygun değer hesaplamasında faiz konusu üzerinde durmuştur (KPMG & ACCA, 2010).

Faizsiz finansa ilişkin muhasebe ve denetim standartlarının geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapan Bahreyn merkezli “İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions AAOIFI)” sukukun değerlendirilmesi hususundaki çalışmalarına halen devam etmektedir. AAOIFI yayımlanmış olduğu her standartta Şer’i kurallara uygunluk şartını ortaya koymaktadır. Bu standardın 17. bölümünde “Yatırım Sertifikaları’na İlişkin Standartlar” yatırım sertifikalarının, maliyet bedeli ile değerlendirilmesinin İslami prensiplere daha uygun olduğu belirtilmekte ve alım satım amaçlı elde bulundurulmuş yatırım sertifikalarının, gerçeğe uygun değer ile değerlendirilmesi tavsiye edilmektedir (EBD Sukar, Muhamad, & Gunawa, 2008).

1. Sukuk Nedir?

Sukuk, Arapça “Sakk” kelimesinin çoğuludur ve lugatta “sertifikalar” anlamına gelmektedir. Terim olarak, bir varlık veya hizmetin mülkiyetine dair eşit haklara sahip, paylı hisselerle ait belgeler olarak tanımlanmaktadır (el-Me’âyîrû’s-şer’iyye, 2010). Bu tarifile, sukukun tahvil ve bono gibi faizli finansman enstrümanlarından farklı olduğu ve borçlanma üzerine caiz olmadığı anlaşılmaktadır. Günümüzde faizsiz menkul kıymetleştirme muamelelerini anlatan sukuk için zaman zaman “es-sukukulislamiye” tabiri kullanılmaktadır. Sukuk kelimesi bu

anlamıyla ve İslam tarihindeki uygulamaları da göz önüne alındığında çek, ödeme emri, karne, borç senedi, resmi tutanak, mal ve yiyecek sertifikaları, yazılı belge manalarına gelmektedir. Dolayısıyla sukuk, günümüzde farklı bir uygulamaya işaret etmektedir (Cebeci, 2019).

Pek çok araştırmacı, menkul kıymetleştirmede faiz içermediği için sukukun, tahvil, bono gibi faiz içeren diğer konvansiyonel finansal araçlara benzemediğini vurgulamaktadır. Konvansiyonel finansal araçlarda faizli menkul kıymetleştirme, borçların aynı değerinde ve tedavül edilebilir menkul kıymetlere dönüştürülme (senetler) işlemidir. Bu tür senetleri ellerinde bulunduranlar faiz geliri elde edeceği için çıkarılması ve tedavülü fıkhen uygun bulunmaz. Sukuk hisselerinin faizli bir getirisi bulunmamakta, paylı hisseleri aynı değerinde olan kâr veya zarar getirili finansal belgeler veya sertifikalar olmaktadır. Sukuka ilişkin varlıklar, bizzat mal olabileceği gibi bir malın kullanım hakkı (kirası), hizmet hakkı (menfaat) veyahut mal, hizmet ve borcun karışımı hibrit bir yapı olabilir. Bu varlıklar bizzat var olması veya sukuk satışından sağlanan gelirle elde edilmesi gerekmektedir. Bütün sukuk çeşitleri fıkhîta kabul edilen akitler çerçevesinde çıkarılır ve bu akdin hükmünü alır (el-Abbadi, 1988).

Sukukun Şer'i açıdan uygunluğuna "*eşyada aslalon ibahadır*" ilkesi, işlemin faiz, kumar ve garar içermemesi ve risk paylaşımının var olması gösterilmektedir. Sukukla ilgili çalışmalar, İslam ülkelerindeki sukuk ihraçlarına paralel olarak devamlı gelişmekte, özellikle Arapça ve İngilizce çalışmalar sukuk işlemlerinin geniş bir coğrafyada uygulanmasıyla artış göstermektedir. Türkiye, sukuk işlemlerine yönelik uygulamalara 2010 yılından itibaren yapılan yasal düzenlemelerle başlamıştır.

Sukuk konusu ilk defa, Mecmau'l-fıkhi'l-İslami'nin düzenlemiş olduğu konferansta mudarebe sukuku olarak ele alınmıştır. Fıkhi dayanak açısından çok önemli olan bu konferansta sukukla ilgili ayrıntılar, ilk kez sistematik bir şekilde ortaya konmuş ve bir karar halinde yayımlanmıştır. Faizsiz finansman standartlarını tespit eden ve bu alanda temel kurumlardan biri olan The Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (AAOIFI), sukukla ilgili olarak 2003 yılında 17 numaralı standardı yayımlamıştır. Akabinde 2004 yılında Mecmau'l-fıkhi'l-İslâmî tarafından günümüzde en yaygın sukuk türü olan icara sukukla ilgili özel bir toplantı düzenleyerek çıkan sonuçları bir karar olarak yayımlamıştır. AAOIFI, 2007 ve 2008 yıllarında önceden belirlemiş olduğu sukuk standartlarına güncellemeler yapmıştır. 2009 yılında Mecmau'l-fıkhi'l-İslâmî, sukukla ilgili olarak "*es-Sukûku'l-İslâmiyye (et-tevrîk) ve taṭbîkâtühe'l-mu'âşıra ve tedâvülühâ*" adıyla kongre düzenlemiş ve sukuk konusunu 2012 ve 2013 yıllarında da araştırmaya devam ederek yeni kararlar almıştır. Bu kurumların katkılarıyla sukuka ilişkin çalışmalar önemli bir ivme kazanmıştır. Günümüzde de sukukla ilgili uluslararası düzeyde pek çok konferans, kongre, sempozyum vb. yapılmaktadır.

Globalleşen dünyada büyük ölçekli ekonomik projelerin çoğalması ve bu projelerin finansmanının karşılanmasında bireylerin ve kurumların finansal güçlerinin yetersiz olması, şahısların veya kurumların biraraya gelerek projelere finansman sağlama fikri, sukukun

temelini oluşturmaktadır. Dolayısıyla hem ekonomik büyüme hem de sukuk yatırımcılarının kâr elde etmesi sağlanabilmektedir.

Sukuk ihracında hedeflenen amaçlar aşağıdaki gibi sıralanabilir (Eş-Şâyî & El-Haccî, 2009);

- Müslüman ülkelerdeki iktisadi hayatın İslamın temel ilkeleriyle uyumlu bir şekilde gelişmesine ve kalkınmasına katkı sağlamak, inovasyon gerektiren sektörlerin ve alt yapı projelerinin finansman ihtiyaçlarını karşılamak ve bu bağlamda İslami prensiplere uygun borsayı oluşturmak ve geliştirmek,

- İşletmelerin özkaynaklarını çeşitlendirerek şahıs, işletme, kurum ve devletin fon sağlama likiditesini artırmak, kabul edilebilir bir vadede fon ihtiyacı olan şirket ve kurumların ihtiyacını gidermek,

- Yastık altındaki fonların iktisadi hayata kazandırılmasını ve bütçe açığının kapatılmasını sağlamak,

- Tedavülde olmayan likit fonları tedavüle sokarak para piyasasını canlandırmak ve paranın tedavül hızını artırmak, kredi ve sermaye piyasalarının birbirleriyle etkileşimini sağlamak, kamu desteği olmadan finansman kaynağı sağlamak,

- Büyük ölçekli finansal yatırımlara birey veya kurumların hissedar olmasını sağlamak, faizden kaçınmak isteyen şirketlerin ve kurumların başarısını artırmak, ekonomik krizleri azaltmada etkinliği sağlamak.

Sukukun konvansiyonel yatırım araçlarından farklı yönleri aşağıdaki gibi ifade edilebilir (el-Me'âyîrü's-şer'iyeye, 2010).

1. Sukuk, fiziksel varlıklar, kullanım ve hizmet haklarında paylı hisselerin sahipliğini temsil eder. Bu bağlamda sukuk sahibi lehine bir alacak değildir. Faizli finansal enstrümanlar ile arasındaki en temel fark budur.
2. Sukuk sözleşmesi yapılarak, bu sözleşmeye kanunun belirlemiş olduğu nominal değer yazılması gerekmektedir.
3. Finansal piyasalarda satımlarının ve tedavüllerinin hızlı olması için eşit değerde ihraç edilirler.
4. Sukuk, tedavüle uygun bir finansal enstrümandır. İcara, müşareke ve mudarebe sukuklar şartlı olarak tedavül edilebilirler. Murabaha, istisna ve selem sukuklar bir varlığı temsil ettiği müddetçe tedavül edilebilirler ancak başkasının zimmetinde borca dönüştükleri an, tedavülü İslam hukukunda uygun görülmemiştir. Nihayetinde sukukun tedavülü temsil ettiği varlığın tedavül edilebilme kısıtlarına tabidir.
5. Sukukun her bir payı (sakk) bölünme kabul etmez. Bir sukuk payında birden fazla tarafın sahipliği söz konusuysa, sadece bir temsilcisi olması gerekmektedir.
6. Sukuk sahipleri hisseleri oranında meydana gelen risklere katlanırlar.

7. Ortaklığa bağlı sukuklarda kâra sözleşmede belirtilen orana göre ortak olunur, zarara da paylar oranında katlanılır. Sukuk yöneticisi, ana parayı iade etmeyi garanti edemez. Zira garanti vermek, bono ve tahvil gibi faizli senetlerin özelliğidir ve faiz içerir.

8. Sukuk sahibi nominal değer üzerinden daha önce belirlenmiş oranda veya miktarda bir pay alamaz.

9. Sukuk, kesinlikle Şer'i bir sözleşmeye dayalı olarak çıkarılır ve bu sözleşmelere göre hükümler farklılaşır.

1.1. Sukuka İlişkin Hükümler

2009 yılında Mecmau'l-fıkhi'l-İslâmî'nin yapmış olduğu konferansta sukuka ilişkin şu hükümler belirlenmiştir (Demmâğ, 2012):

1. Beklenen kârın gerçekleşen kârdan daha az olması veya zarar olması durumlarında sukuk yöneticisinin sukuk yatırımcılarına borç veya bağış gibi bir taahhüte bulunması caiz değildir. Ancak sigorta veya tekafül vasıtasıyla oluşabilecek risklerden korunmak caizdir.

2. Sukuk yöneticisinin kastı, kusuru veya anlaşma şartlarına muhalif bir durumu olmadıkça varlığın kıymetini tazmin etmez. Çünkü sukuk yöneticisinin eminlik, güvenilirlik vasfı vardır.

3. Sukukun itfası, piyasa değerinden veya o sırada anlaşılan fiyat üzerinden olmalıdır. Nominal değeriyle itfa edilmesi caiz değildir. Ancak AAOIFI'nın 2008 yılında yayımladığı raporda kiracının nominal değerle varlığı geri satın alması caiz görmüştür.

4. Sukukun tedavülü hususunda; sukuku meydana getiren varlıklar para ise sarf sözleşmesi hükümleri geçerli olur. Murabaha sukukunda olduğu gibi varlıklar borca dönüşmüşse sukukun tedavülünde borç hükümleri uygulanır. Bu durumda borcun ödenmesinde aynı tutarın havale edilmesi gerekmektedir. Eğer mudarabe sukukta varlık, para, borç, mal ve hizmetin karışımı ise – mal ve hizmetin çoğunlukta olması şartıyla- üzerinde mutabık kalınan fiyattan tedavülü caizdir. Ancak para ve borç çoğunlukta ise sarf ve borcun satımı hükümlerine göre tedavül edilmesi gerekir.

5. Hibrid şeklindeki varlığa dayalı menkul kıymetlerde aşağıda açıklanan iki durum oluşmaktadır. Bunlar;

a - Paranın ve borcun asıl olabilecek bir varlığın cüzü olması ve sukukun asıl varlığın mülkiyetini içermesi durumunda tedavülü caizdir.

b - Paranın ve borcun asıl olabilecek bir varlığın cüzü olmaması ve sukukun asıl varlığın mülkiyetini içermemesi durumunda tedavül hükümleri sukuku oluşturan varlıkların oranına göre belirlenir.

6. Sukuk ihraç eden tarafın her tedavül işlemini kayıtlarına tescil etmesi gerekir.

Sukuk İzahnamesinde Şer'i açıdan aşağıdaki hususların bulunması gerekmektedir:

1. Anlaşmanın koşulları, sukuk sözleşmesi tarafları hakkında yeterli bilgi, Şer'i vasıfları, hakları ve sorumlulukları belirtilmelidir.
2. Sukuka dayanak olacak sözleşmenin türü belirtilmelidir.
3. Sözleşmenin şartlarını ve asıl öğelerini kapsamaması, Şer'i hükümlere aykırı bir şart ihtiva etmemesi gerekir.
4. İzahname'de ortaya konan şartlara uymayı ve sukukun caizliğini teyit edecek bir kurulun olmasının gerekliliği belirtilmelidir.
5. Sukuk yatırımcılarının, kâr çıkması durumunda kâra ortak olacakları zarar durumunda ise payları oranında zarara katlanacakları belirtilmelidir.
6. İzahnamede, sukuk ihraç edecek kuruluşun sukuk yatırımcılarına –kasıt veya kusur durumları hariç- sukuk sertifikasının nominal değerini ve belli tutarda kâr garanti ettiğini içeren bir madde bulunamaz. Ancak bağımsız bir üçüncü şahıs karşılık beklemeden buna kefil olabilir. Ayrıca kasıt ve kusur hallerinde ortaya çıkan zararı tazmin etmek için sukuk yatırımcılarına teminat verilebilir.
7. Herhangi bir kuruluşun alınmayan sukuku satın alacağına dair taahhütte bulunması caizdir. Taahhütte bulunan tarafın bu taahhüdü için bir ücret talep etmesi caiz değildir.

1.2. Sukuk Türleri

Dayandığı sözleşmeye ve kullanım amacına göre sukuk türleri aşağıdaki gibidir:

1) *İcara Sukuk*: Kiralamaya elverişli mal ve hizmetleri, tedavüle uygun menkul kıymetlere dönüştürmek suretiyle oluşturulan sukuk türüdür (el-Me'âyîrû's-şer'iyye, 2010; Demmâğ, 2012).

Örneğin; banka bir makineyi satın alıp müşteriye kiralar daha sonra makinenin rayiç bedeli üzerinden sukuk çıkararak bunları şahıslara, kamu veya özel kuruluşlara satar. Bu sukuku satın alanlar kiradan pay alırlar. Amaç, icara sözleşmesine konu olan mal veya hizmetlerin ikincil piyasada kolay bir şekilde el değiştirilmesini sağlamaktır. İcara sukuku türleri, kamu ve özel sektörün iktisadi finansmanında, altyapı projelerinde (bina, köprü, hastane vb.) ve hayır işlerinde kullanılabilir. Orta ve uzun vadeli projelerin (eğitim, sağlık, ulaşım vb.) finansmanında hizmet kiralama sukuku, gayrimenkul ve iskan sektörünü geliştirmek için icara sukuk kullanılabilir.

2) *Mudaraba Sukuk*: Emek - sermaye ortaklığına dayanan bir sukuk çeşidi olup, rabbü'l mal ortakların ortaya koyduğu sermayeye bağlı bir yatırım aracıdır. Bu sermayenin eşit paylara bölünmesiyle meydana gelir, sahipleri adına tescil edilir ve hisse adedince değer taşır. Sukuk ihraç eden ortaklar mudarib, sukuk sahipleri ise rabbü'l mal ortak olarak adlandırılır. Sukuk için yatırılan para re'sü'l mal olarak adlandırılır. Sukuk sahipleri (Rabbü'l mal ortaklar) kârdan anlaştıkları oranda pay alırlar ve zarar durumunda sermayeleri oranında zarara katlanırlar (Köse, 2002).

İki çeşit mudaraba sukuk vardır:

a) Mutlak Mudaraba Sukuk: Rabbü'l mal ortaklar belli bir seçim yapmazlar, mudarib ortağın istediği projeyi seçme opsiyonu vardır.

b) Mukayyet Mudaraba: Rabbü'l mal ortaklar mudarib ortağın yapacağı belirli bir projeyi ya da sektörü seçerler. Mudarib ortak bu çerçevede hareket etmek zorundadır. Proje veya anlaşılan yıl bitince mudaraba sukuk da sona erer.

Mudaraba sukuk; her türlü sınıai, ticari ve zirai alanda kullanılabilen, yatırım alanı oldukça geniş bir sukuk çeşidi olup, kamu veya özel sektörün finansmanında kullanılabilir, hayır amaçlı da olabilir. Mudaraba sukukun getirisi önceden kesin olarak tahmin edilemez ve getiriler farklılık gösterebilir. Getiri tahminleri ve fiyatlandırmalar sukuku çıkaran kuruluşun mali tabloları ve market endeksleri üzerinden yapılır.

3) *Muşaraka Sukuk*: Ortaya konan bir projenin veya ticari bir faaliyetin, ortaklık esaslı finanse edilmek üzere ihraç edilen finansal enstrümanlardır. Sukuk sahipleri varlıklar veya projelerde hisseleri oranında mülkiyet hakkı elde ederler. Eğer kâr elde edilmişse, sukuk sahiplerine kârdan pay verilir. Sukuka ilişkin işlemleri ortaklardan biri veya vekil tayin edilen kişi idare edebilir. Muşaraka sukukun ihraç makamı muşaraka talep eden taraf, sukuk sahipleri ise kâr ve zarara katlanmayı kabul ederek ortak olan kişilerdir.

Muşaraka sukuku süre bakımından ikiye ayrılır:

a) Daimi Muşaraka Sukuku: Hisse senetlerine benzemektedir. Vadesi projeye bağlıdır, proje bitince vadesi de sona ermektedir.

b) Geçici Muşaraka Sukuku: Belirli bir vade ile sınırlıdır. Kâr dağıtılır, proje aşama aşama – azalan muşaraka işlemlerindeki durumuna benzer biçimde- sona erer. Muşaraka sukuku ortaklık üzerine kurulduğu için özel sektörde kolaylıkla uygulanabilir. Örneğin imalatçı firma bu şekilde sukuk çıkarıp kârdan pay verebilir. Bu çeşit sukuk havaalanları, otobanlar, limanlar inşa etmede kamu sektörü için uygun bir finansman aracıdır (Yanpar, 2015).

4) *Murabaha Sukuk*: Satın alınacak murabaha konusu varlığın finansmanı için ihraç edilen, eşit değeri olan belgelerdir. Murabaha sukukta satın alınan varlığın mülkiyeti sukuk yatırımcılarına aittir. Sukuku ihraç eden kuruluş, varlığın satıcısı, sukuk yatırımcıları ise alıcılardır. Ödenen bedel ise satın alma maliyetini oluşturmaktadır. Sukuk yatırımcıları varlığın ve satıştan elde edilen kârın sahibidirler. Özel ve kamu sektörü herhangi bir varlığın finansmanını sağlamak için murabaha sukuk çıkarabilir. Sukuk ihraç eden kuruluş, alıcılar olan sukuk yatırımcılarının vekili olmaktadır. Varlık satın alındıktan sonra satın alma sözü veren şirkete tespit edilen kârla satılır. Murabaha sukuklarının ikincil piyasada satımları caiz görülmemiştir (el-Me'âyîrû's-şer'iyeye, 2010; Demmâğ, 2012).

5) *Selem Sukuku*: Selem konusu varlığın parasını önceden tahsil etmek için çıkarılan finansal belgelerdir. Bu çeşit sukukta selem konusu varlık sukuk yatırımcılarına aittir. Sukuku ihraç eden kuruluş selem varlığın satıcısı ve sukuk yatırımcıları alıcılardır. Sukuk tutarı ise sermaye olmaktadır. Alıcılar varlığın satımından veya paralel seleminden elde edilecek paranın sahibidirler (el-Me'âyîrû's-şer'iyeye, 2010). Selem sukuklar tarım, hayvancılık, gaz ve

petrol sektörlerinde kullanılabilirler. Devlet, selem sukuk vasıtasıyla ülke kalkınması için oluşturulacak projeleri destekleyebilir. Örneğin, devlet hem üreten hem teslim eden olma özelliği ile hak doğurucu vade tarihleri olan petrole ilişkin selem sukuku ihraç eder. Böylelikle petrolün sermaye finansmanı sağlanmış olur. Proje sona erdiğinde –vade bittiğinde- devlet selem sukuk yatırımcılarının vekili olarak satın almış olduğu petrolü müşterilere satar ve elde edilen parayı sukuk yatırımcılarına dağıtır. Alış ve satış arasında oluşan fark selem sukuk yatırımcılarının kârı olur. Selem sukukunda Şer'i olarak selem sözleşmesinde bulunması gereken bütün şartların gözetilmesi gerekmektedir. Kıyemi sayılan hayvanlar, evler, dükkanlar, kullanılmış taşıtlar ve benzerleri, altın, gümüş, nakit para ve dövizler selem sukuka konu olamazlar (Döndüren, 2006).

6) *İstisna Sukuku*: Muayyen bir şeyi üretmek maksadıyla kaynak toplamak için ihraç edilen eşit değere haiz belgelerdir. Meydana gelen varlık, sukuk yatırımcılarının mülkiyetindedir. Sukuk için ödenmiş olan bedel, üretilen malın masrafıdır. Sukuk yatırımcıları üretilen şeyin sahibi oldukları için satımdan ve eğer varsa paralel istisna'dan elde edilen miktar kadar hak sahibidirler. Büyük çaplı yatırımlar için istisna sukuk oldukça uygundur. Gıda sanayii, inşaat sektörü, gemi, uçak yapımı gibi alanlarda kullanılabilir (el-Me'âyîrû's-şer'iyeye, 2010; Demmâğ, 2012).

7) *Vekalet Yoluyla Sukuk*: Yatırım yapmak için vekalet aracılığı ile oluşturulan ortaklık sertifikalarıdır. Sukuk ihraç edenler yatırım işinde vekil, sukuk yatırımcıları ise müvekkil konumundadırlar. Sukuk sahipleri tespit edilen oranda kâr veya zarara iştirak ederler. Her çeşit sukukta bu uygulamadan yararlanılabilir. Birbirinden farklı ekonomik projelerde uygulanmak üzere özel veya kamu sektörü tarafından çıkarılabilir. Örneğin, elektrik üreten bir birimin sukuk ihraç ederek, sukuk yatırımcılarının da diğer birimlerle beraber elektrik satın alması şeklinde gerçekleşir. Bu uygulama selem, icare, istisna veya bunların birleşimiyle gerçekleştirilerek yapılabilir (Munawar & Tariqullah, 2010).

8) *Mürekkep (Hibrit) Sukuk*: Birden çok sukuk türünün karmasıyla oluşan sukuk modelidir. İlk mürekkep sukuk İslam Kalkınma Bankası tarafından ihraç edilmiştir. Mürekkep sukukta şer'i açıdan uygun olmayan akitlerin birlikte yer almaması gerekir.

Geleneksel fıkıh literatüründe akit türlerine bağlı olarak çıkarılabilecek oldukça fazla sukuk türü bulunmaktadır. Bunlar fikir ve maksat bakımından şer'i temellere dayanmaktadırlar. Fakat akitlerin yapılarında, koşullarında ve ikincil piyasalarda dolaşıma elverişli olmaları bakımından önemli farklılıklar bulunmaktadır.

Günümüzdeki sukuk uygulamalarına fıkhi itirazlar olmaktadır. Bu itirazlar; mürekkep (hibrid) yapıda bir sukukun olması, vekalet sözleşmesinde ortaya çıkacak riskin tamamen tek tarafa yüklenmesi, güncel faiz oranlarının tek kriter kabul edilmesi ve değişik biçimlerde verilen garantilerle riskin tamamen ortadan kaldırılması üzerine yoğunlaşmaktadır.

Bir kısım araştırmacılar sukuk yatırımcılarına teşvik verme şartı, borç verme taahhüdü ve sukukun nominal tutarının ödenmesi konusunda garanti verilmesi gibi durumların fıkhi açıdan caiz olmadığı yönünde görüş beyan etmekte ve uygulamaya dair eleştiriler

yapmaktadırlar (el-Gamal, 2007; el- Hattâbi, 2009). Dolayısıyla sukukun fıkhi açıdan cevazı konusunda ciddi şüpheler meydana gelmekte ve şer'î prensiplere uymanın zorunluluğu tekrar gündeme gelmektedir.

Günümüzde İslam ülkelerindeki sukuk uygulamalarında gelinen noktada şu hususlar söylenebilir:

- Sukuk piyasası sürekli gelişmekte ve sukuka olan talep de artmaktadır,

- İslam ülkelerinin pek çoğunda sukuka ilişkin hukuki çerçevenin oluşturulamaması, finans piyasalarının sınırlılığı ve birbirleriyle irtibatlı alt yapı kuruluşlarına ihtiyaç duyulması, bu alanda istihdam edilecek insan kaynaklarının az olması, sukukun yaygınlaşmasında önemli engeller olarak durmaktadır.

- Mali ve idari harcamaların az olması ve riskin kabul edilebilir düzeyde olması sebebiyle uygulamada çoğunlukla icare ve sonrasında muşaraka sukuk kullanılmaktadır. Bu bağlamda kullanılan sukuk, çoğunlukla sabit getirili olmakta, bunların faaliyet sonuçlarıyla bir ilişkisi olmamaktadır (Demmâğ, 2012). Bu durum sukuk sisteminin şer'î açıdan eleştirilmesine yol açmaktadır.

Bugünkü sukuk sistemiyle ilgili iki temel bakış açısından söz edilebilir. Olumlu düşünceye sahip olanlara göre sukukun geliştirilmesi, faizsiz finans sisteminin gelişmesi ve büyümesi için çok önemli bir imkân oluşturacaktır. Karamsar düşünceye sahip olanlar, sukuk sisteminin faizli bono ve tahvil gibi bir işleyişe sahip olduğunu, özünden uzak bir yapıya dönüştüğünü ve şer'î açıdan pek çok sakınca ihtiva ettiğini belirtmektedirler. Bu kapsamda sukukun küçük yatırımcılar için bir yatırım imkânı olup olmadığı ve büyük sermayedarların tekelinde olan bir işlem olup olmadığı halen tartışılmaktadır.

Faizsiz finans alanında teori ve uygulama arasındaki tezat durumlar bu alanın gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Teoride ilkelerin doğru ve şer'î kurallara uygun bir şekilde ortaya konulduğu görülmektedir. Mecmau'l - fıkhî'l - İslâmînin yirminci dönem konferansında almış olduğu kararlarda, sukukun İslam ülkelerinin iktisadi kalkınmasına katkı sağlaması, reel sektördeki ekonomik faaliyetleri desteklemesi ve gelir dağılımında eşitsizliği giderici bir etki yapması bakımından İslam'ın kabul ettiği temel maksatları gerçekleştirmesi, ticari işlemlerin hile ve aldatmadan uzak olması ve bono, tahvil gibi faizli senetlerden -işleyiş bakımından- farklılık arz etmesinin gerektiğine dair hususların olması bu duruma örnek gösterilebilir. Ancak doğru anlamama, özen göstermeme ve rekabet etme, aşırı kâr düşüncesine kapılma gibi nedenlerle teori ile pratik arasında çatışmalar meydana gelmektedir. Bu bağlamda sukukun şer'î kurallara uygunluğu hususundaki sorulara verilecek cevaplar, bu kurallara ne ölçüde uyulduğuna, işlemin detaylarına ve uygulamada izleyeceği metotlara göre değişebilmektedir. Neticede her tür sukuk uygulaması için benzer hüküm verilmesi doğru bir görüş olmayıp ayrı ayrı uygulamalara göre hüküm açıklanması daha doğru olacaktır (Cebeci, 2019).

2. Türkiye’de Sukuk Uygulamaları

Türkiye’de Varlık Kiralama Şirketi (VKŞ) tarafından ihraç edilen kira sertifikaları, sukuk uygulaması olarak ortaya çıkmıştır. Sukuk türleri arasında sadece icara sukuk olarak bilinen kira sukukuna ilişkin yasal düzenlemeler yapılmıştır. Yeni sermaye piyasası enstrümanlarının Türkiye finansal piyasalarında uygulanmasına yönelik çalışmalar, Sermaye Piyasası Kurulu tarafından hazırlanan Seri: III, No:42 sayılı “Kira Sertifikalarına ve Varlık Kiralama Şirketlerine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ” ile 01/04/2010 tarih ve 27539 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu tebliğ kapsamında, özel sektör işletmelerine kira sertifikaları çıkarma imkânı doğmuş ve bu finansman aracı ile özel sektörün sermaye piyasalarından fon sağlayabilmeleri mümkün olmuştur.

Tebliğde belirtilen bazı kavramların açıklaması tebliğin 3. Maddesinde yapılmıştır.

Bunlar;

Kaynak Kuruluş: Elinde bulundurduğu veya kiralama yoluyla edindiği varlıkları, tekrar geri kiralamak için Varlık Kiralama Şirketi’ne devreden Anonim Şirkettir.

Kira Sertifikası: Varlık Kiralama Şirketinin, satın almak veya kiralamak için teslim aldığı varlıkların finansmanını temin etmek amacıyla düzenlediği ve sahiplerinin bu varlıklardan sağlanan gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını belirleyen menkul kıymet, kira sukukudur.

Kurucu: Kaynak kuruluş, aracı kurumlar ve bankalardır.

Varlık: Varlık Kiralama Şirketinin, satın almak veya kiralamak istediği her türlü menkul veya gayrimenkul mallar ve maddi olmayan varlıklardan oluşmaktadır.

Varlık Kiralama Şirketi (VKŞ): Kaynak kuruluşlar, aracı kurumlar ve bankalar tarafından yalnız kira sertifikası çıkarmak üzere kurulan Anonim Şirkettir.

Tebliğ sadece kira sertifikaları ve kiralama şirketlerine ilişkin düzenlemeleri kapsasa da kira sukukunu içermektedir. Zaten kira sertifikalarına ilişkin açıklamaların sonunda bu sertifikaların aynı zamanda kira sukuku olduğu belirtilmiştir.

Tebliğin 5. Maddesinde VKŞ’nin ana sözleşmesinde yer alması gereken faaliyet alanları şu şekilde tespit edilmiştir.

- Her türlü kira sertifikaları çıkarmak,
- Kendi namına ve kira sertifikası sahipleri adına varlıkları devralmak, bu varlıkları kiralamak ve elde edilen kira hasılatlarını payları oranında kira sertifikası sahiplerine dağıtmak,
- Kira sözleşmesinin vade bitiminde, ilk öncesinde anlaşılan şartlarla kiralamaya konu varlığı kaynak kuruluşa geri aktarmak (Yılmaz, 2014).

Tebliğde kira sertifikaları beş ana başlıkta sınıflandırılmıştır.

a) Sahipliğe Dayalı Kira Sertifikaları: VKŞ'nin Kaynak kuruluştan devraldığı varlık ve hakların, Kaynak kuruluşa geri kiralanmak veya üçüncü kişilere kiralanmak amacıyla veya VKŞ adına yönetilmek üzere bu mal ve hakların finansmanını sağlamak için çıkarılmış olan sertifikalardır.

b) Yönetim Sözleşmesine Dayalı Kira Sertifikaları: Kaynak kuruluşun mülkiyetinde bulunan varlık ve hakların (vadeli olarak kiralanması da olabilir) VKŞ adına yönetilmesi sonucunda sağlanan gelirlerin yapılan sözleşme şartları kapsamında VKŞ'ye aktarılması için çıkarılan sertifikalardır.

c) Alım-Satım Dayalı Kira Sertifikaları: Dışarıdan satın alınacak olan varlık ve hakların finansmanı için çıkarılan sertifikalardır.

d) Ortaklığa Dayalı Kira Sertifikaları: VKŞ'nin, kuruluşların faaliyetlerine ortak olmak amacıyla çıkarmış olduğu sertifikalardır.

e) Eser Sözleşmesine Dayalı Kira Sertifikaları: VKŞ'nin, eser sahibi olarak taraf olduğu bir sözleşme çerçevesinde eserin yapılmasını sağlamak için çıkarmış olduğu sertifikalardır.

3. Ülkemizde ve Dünyada Sukuk Sertifikalarının Muhasebeleştirilmesine Yönelik Düzenlemeler

Ülkemizde 2007 yılında Bankacılık Kanunu'na istinaden, Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu (BDDK)'nun çıkarmış olduğu Katılım Bankalarınca Uygulanacak Tek Düzen Hesap Planı ve İzahnamesi hakkında tebliğle Katılım bankaları için sukuk sertifikalarına yönelik muhasebeleştirme konusunda düzenleme yapılmış, diğer kuruluşlar için herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Yapılan bu düzenleme ile katılım bankalarının muhasebeleştirme sistemi, konvansiyonel bankalar ve diğer kalkınma bankaları ile farklılaştırılmıştır. Katılım bankaları, faizsiz finansman sağlamaya yönelik çalışma ilkeleri ile uyumlu tek düzen hesap planını kullanarak, objektif ve karşılaştırılabilir mali tablolar hazırlayabileceklerdir.

Bankalar dışındaki özel sektör işletmeleri, 1992 yılında Vergi Usul Kanunu'na istinaden çıkarılan 1 sıra No'lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği (MSUGT) ile yayımlanan Tek Düzen Hesap Planını (TDHP), 1994 yılından itibaren kullanmaya başlamışlardır. 2012 yılında yayımlanarak yürürlüğe giren Türk Ticaret Kanunu'ndaki (TTK) düzenlemeler ile Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) ve Türkiye Muhasebe Standartları (TMS), finansal tablolarının hazırlanmasında geçerli standartlar olarak kabul edilmiş, belirli şartları taşıyan işletmelerin TMS/TFRS'ye göre finansal tablolarını hazırlamaları gerektiği belirtilmiştir. Gerek MSUGT ile tespit edilen TDHP'de gerekse TMS/TFRS'de sukuk sistemine ilişkin herhangi özel bir düzenleme bulunmamaktadır.

26 Şubat 1990 tarihinde Cezayir'de yapılan bir konferansta Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) ile İslami prensiplerin uyumlaştırılması için İslami kurum ve kuruluşların işlemleriyle ilgili İslami Bankalar ve Finansal Kuruluşlar için Finansal Muhasebe Organizasyonu (FAOIBFI- Financial Accounting Organization for Islamic Banking

and Financial) adıyla bir kurum oluşturulmuş ve bu kurum, 1991 yılında resmi olarak Bahreyn’de faaliyet göstermeye başlamıştır. FAOIBFI, 1993 yılında İslami Finans alanındaki ilk standardını yayımlamıştır. Daha sonra Kurum ismini İslami Finansal Kuruluşlar için Muhasebe ve Denetim Kurumu (AAOIFI-Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institution) olarak değiştirmiştir. AAOIFI, 2020 Eylül ayı itibarıyla 58 adet fihhi standart, 26 adet muhasebe standartları, 7 adet yönetim standartları ve 2 adet ahlak standardı olmak üzere toplam 93 adet standart yayımlamıştır (AAOIFI, 2010).

AAOIFI’nın yayımlamış olduğu muhasebe standartları, KGK tarafından İslami finans sektörünün gelişimini artırmak, İslami finans muamelelerini daha etkin ve verimli kılarak farkındalık yaratmak amacıyla Faizsiz Finans Muhasebe Standartları (FFMS) adıyla Türkiye’ye çevrilmiş ve ardından Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Tablo 1: Faizsiz Finans Muhasebe Standartları

29.05.2019 Tarihli 30780 Sayılı Resmi Gazete	06.09.2019 Tarihli 30880 Sayılı Resmi Gazete	20.11.2019 Tarihli 30954 Sayılı Resmi Gazete
Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Raporlamasına İlişkin Kavramsal Çerçeve	FFMS 8: İcâre ve İcâre Müntehiye Bittemlik	FFMS 31: Yatırım Vekâleti (EI-Vekâle Bi’l İstithmar)
FFMS 1: Katılım Bankaları ve Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Tablolarında Genel Sunum ve Açıklama	FFMS 14: Yatırım Fonları	FFMS 33: Sukuk, Pay ve Benzeri Araçlara Yapılan Yatırımlar
FFMS 3: Mudârebe Finansmanı	FFMS 16: Yabancı Para İşlemleri ve Yurtdışındaki İşletmeler	FFMS 34: Sukuk Sahipleri İçin Finansal Raporlama
FFMS 4: Müşâreke Finansmanı	FFMS 18: Geleneksel Finans Kuruluşları Tarafından Sunulan Faizsiz Finans Hizmetleri	FFMS 35: Risk Yedekleri
FFMS 7: Selem ve Alt Selem	FFMS 21: Varlıkların Transferine İlişkin Açıklamalar	
FFMS 9: Zekât	FFMS 22: Bölümlere Göre Raporlama	
FFMS 10: İstisnâ ve Alt İstisnâ	FFMS 23: Konsolidasyon	
FFMS 28: Murâbaha ve Diğer Vadeli Satışlar	FFMS 24: İştiraklerdeki Yatırımlar	
	FFMS 26: Gayrimenkul Yatırımları	
	FFMS 27: Yatırım Hesapları	
	FFMS 30: Değer Düşüklüğü, Kredi Zararları ve Ekonomik Açıdan Dezavantajlı Taahhütler	
	Faizsiz Finans Muhasebe Rehberi 1: Faizsiz Finans Muhasebe Standartlarının Faizsiz Finans Kuruluşları Tarafından İlk Kez Uygulanması	

İşletmeler, FFMS uygulamasına 01.01.2020 tarihinden itibaren (FFMS 35 Risk Yedekleri 01.01.2021'den itibaren) seçimlik olarak geçebileceklerdir. Yayımlanan tüm standartların erken uygulanmasına izin verilmektedir.

3.1. FFMS 33 ve FFMS 34'e Göre Sukuk Yatırım Sertifikalarının Muhasebeleştirilme Esasları

FFMS 34' te Sukuk, maddi varlıklarda, haklarda, hizmet ve özel yatırım faaliyetlerinde veya belirli projelerde sahipliği içeren, payları simgeleyen eşit kıymetteki sertifikalar olarak tanımlanmıştır. Sukuk, yapılan akdin özelliğine göre ticari faaliyet şeklinde olabilir veya olmayabilir (FFMS 34, Paragraf: 10-e).

FFMS 34, amaçlar ve yatırımın yapısına göre, sukuku işe dayalı olan ve işe dayalı olmayan olmak üzere iki sınıfa ayırmıştır.

- İşe Dayalı Sukuk: Temeli faiz getirisi olmayan finans, yatırım, hizmet veya ticari vb. faaliyetlerden yada bunların terkiinden oluşan bir işi ifade eden sukuk enstrümanını temsil eder.

- İşe Dayalı Olmayan Sukuk: İşe dayalı sukuk dışında kalan, herhangi bir işi ifade etmeyen sukuk enstrümanlarıdır.

Sukuka temel olan varlıklar, haklar, hizmetler, yükümlülükler, gelir ve giderler, öncelikle FFMS'de yer alan standartlar çerçevesinde muhasebeleştirilirler. Bu konuda bir standardın mevcut olmaması halinde FFMS'nin kavramsal çerçevesine ve fıkhi hükümlere tezat olmamak şartıyla genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine göre ölçülmesi ve muhasebeleştirilmesi gerekir (FFMS 34; Paragraf, 8).

Sukukun, pay ve benzeri enstrümanlara yapılan yatırımları yönetmek için kullandığı iş modeli ve bu yatırımdan beklediği nakit akışları dikkate alınarak aşağıdaki gibi sınıflanması gerekmektedir.

“(i) İtfa edilmiş maliyet üzerinden ölçülen yatırımlar

(ii) Gerçeğe uygun değer değişimi özkaynağa yansıtılarak ölçülen yatırımlar

(iii) Gerçeğe uygun değer değişimi kâr veya zarara yansıtılarak ölçülen yatırımlar” (FFMS 33-Paragraf, 6).

Parasal bir borçlanma enstrümanına yapılan yatırımın bir borcu temsil etmesi sebebiyle, en son işlem ifa edilene kadar alış maliyeti üzerinden, işlem ifa edildikten sonra itfa edilmiş maliyet üzerinden ölçümü yapılır. Aynı şekilde, devredilmesi mümkün olmayan sukuk da itfa edilmiş maliyet üzerinden ölçülür (FFMS 33-Paragraf, 12).

İtfa edilmiş maliyet üzerinden ölçülen ve gerçeğe uygun değer değişimi özkaynağa yansıtılarak ölçülen yatırımlar, ilk satın alımlarında işlem maliyetleri dahil gerçeğe uygun değer üzerinden ölçülür. Gerçeğe uygun değer değişimi kâr veya zarara yansıtılan yatırımlarda ise işlem maliyetleri katlanıldıkları tarihte kâr veya zarara yansıtılır (FFMS 33-Paragraf, 12).

KGK tarafından hazırlanmış olan Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Hesap Planı Taslağı'na göre Finansal Araçlar, 11 No'lu Finansal Yatırımlar hesap grubunda izlenmektedir. Bu hesap grubu içinde yer alan hesaplar aşağıdaki gibidir (Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Hesap Planı Taslağı):

- *110 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Yatırımlar*
- *111 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Finansal Yatırımlar*
- *112 İtfa Edilmiş Maliyetle Ölçülen Finansal Yatırımlar*
- *113 Maliyetle Ölçülen Finansal Yatırımlar*
- *114 Teminata Verilen Finansal Yatırımlar*
- *115 Bankalardaki Vadeli Mevduat*
- *116 Kullanımı Kısıtlı Banka Bakiyeleri*
- *117 Diğer Finansal Yatırımlar*
- *118 Finansal Yatırımlar Değer Düşüklüğü Karşılığı (-)*
- *119 Türev Ürünler*

110, 111 ve 112'li hesaplarda bir yıl içinde paraya çevrilebilecek geçici yatırım özelliğindeki menkul kıymetler izlenmektedir. Bu hesapların kapsamı dışındaki menkul kıymetler ise "113 Maliyetle Ölçülen Finansal Yatırımlar" hesabında izlenecektir.

3.2. Sukuk Yatırımcılarına İlişkin FFMS 33 ve FFMS 34 Çerçevesinde Muhasebe Kayıtları

a) Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Yatırımlar:

Sukuk, pay ve benzeri enstrüman yatırımları, itfa edilmiş maliyet üzerinden ölçülmedikçe veya gerçeğe uygun değer değişimi özkaynağa yansıtılarak ölçülmedikçe ayrıca ilk defa mali tablolara alma esnasında geri dönülemez sınıflandırma tercihleri kullanılmadıkça bu yatırımların gerçeğe uygun değer değişimi kâr veya zarara yansıtılarak ölçülmesi gerekmektedir (FFMS 33- Paragraf, 9).

Bu finansal varlıkların sonraki dönemlerde yapılacak olan değerlemeleri gerçeğe uygun değer üzerinden olmaktadır. Değerleme sonucu oluşan değer artış ve azalışları gelir tablosuna yansıtılmaktadır.

Değerleme dönemlerinde alım satım amacıyla satın alınan menkul kıymetlere ilişkin değer azalışları KGK tarafından önerilen hesap planı taslağında "110 Gerçeğe Uygun değer Farkı Kâr/Zarara Yansıtılan Finansal Yatırımlar" hesabının alacağına, "675 Nakit ve Nakit Benzeri Varlıklar ile Menkul Kıymet Yatırımlarına İlişkin Değer Azalış Zararları (-)" hesabının borcuna kaydedilmekte, değer artışları ise; "110 Gerçeğe Uygun değer Farkı Kâr/Zarara Yansıtılan Finansal Yatırımlar" hesabının borcuna, "665 Nakit ve Nakit Benzeri Varlıklar ile Menkul Kıymet Yatırımlarına İlişkin Değer Artış Kazançları" hesabının alacağına kaydedilmektedir.

Örnek 1: Çetinler A.Ş borsaya kayıtlı halka açık bir şirkettir. Alım satım amaçlı olarak Osmanlı VKŞ'den 2 yıl vadeli 1.200 adet sukuk yatırım setifikasını 01.02.2020 tarihinde pay başına 1.700,00 TL üzerinden toplam 2.040.000,00 TL'ye satın almıştır. 12 ayda ödenmek üzere Yıllık Getiri Oranı %10 ve alım için ödenen komisyon ücreti 5.000,00 TL'dir. Buna ilişkin FFMS 33 ve FFMS 34'e göre ilk muhasebeleştirme kaydı aşağıdaki gibidir;

a) İşletmenin Sukuk Yatırım Sertifikası Alımı

01.02.2020

110 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Yatırımlar	2.040.000,00	
659 Diğer Faaliyetlerden Çeşitli gider ve Zararlar	5.000,00	
102 Bankalar		2.045.000,00

b) Yıllık Kira Getirisinin Tahsili

12 Aylık Getirisi: $2.040.000,00 \times 0,10 = 204.000,00$

I. Yıl

102 Bankalar	204.000,00	
649 Diğer Faaliyetlerden Çeşitli Gelir ve Kârlar		204.000,00

II. Yıl

102 Bankalar	204.000,00	
649 Diğer Faaliyetlerden Çeşitli Gelir ve Kârlar		204.000,00

Örnek 2: Çetinler A.Ş'nin 01.02.2020 tarihinde adedini 1.700,00 TL'den satın almış olduğu 1.200 adet sukuk yatırım sertifikasınının 30.06.2020 tarihinde değeri, 1.650,00 TL olmuştur. Buna ilişkin muhasebe kaydı aşağıdaki gibi yapılmaktadır;

30.06.2020

675 Nakit ve Nakit Benzeri Varlıklar ile Menkul Kıymet Yatırımlarına İlişkin Değer Azalış Zararları	60.000,00	
110 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Yatırımlar		60.000,00

Örnek 3: Çetinler A.Ş'nin elinde bulundurduğu ve kayıtlı değeri 1.700,00 TL/adet olan 1.200 adet sukuk yatırım sertifikasının 30.09.2020 tarihindeki değerinin 1.750,00 TL olduğu varsayıldığında, buna ilişkin muhasebe kaydı aşağıdaki gibi yapılmaktadır;

30.09.2020

110 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Yatırımlar	120.000,00	
665 Nakit ve Nakit Benzeri Varlıklar İle Menkul Kıymet Yatırımlarına İlişkin Değer Artış Kazançları		120.000,00
$1.200 \text{ adet} \times (1.750 \text{ TL} - 1.650 \text{ TL}) = 120.000 \text{ TL}$		

KGK tarafından önerilen hesap planı taslağı'nda finansal araçlar elden çıkarıldığı takdirde ortaya çıkan olumlu fark "666 Nakit ve Nakit Benzeri Varlıklar ile Menkul Kıymet Yatırımlarına İlişkin Diğer Gelir ve Kazançlar" hesabının alacağına, olumsuz farklar "676 Nakit ve Nakit Benzeri Varlıklar ile Menkul Kıymet Yatırımlarına İlişkin Diğer Gider ve Zararlar (-)" hesabının borcuna kaydedilmektedir.

Örnek 4: Çetinler A.Ş elinde bulundurduğu 1.200 adet sukuk yatırım sertifikasını 01.10.2020 tarihinde adedini 1.760,00 TL'den satmıştır. Buna ilişkin muhasebe kaydı aşağıdaki gibi yapılmaktadır;

01.10.2020

102 Bankalar	2.112.000,00	
110 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Yatırımlar		2.100.000,00
666 Nakit ve Nakit Benzeri Varlıklar İle Menkul Kıymet Yatırımlarına İlişkin Diğer Gelir ve Kazançlar		12.000,00

Örnek 5: Çetinler A.Ş'nin elinde bulundurduğu 1.200 adet Sukuk Yatırım Sertifikasını 01.10.2020 tarihinde adedini 1.730,00 TL'den satmış olduğu varsayıldığında ortaya çıkan satış zararının aşağıdaki gibi muhasebeleştirilmesi gerekmektedir.

01.10.2020

102 Bankalar	2.076.000,00	
676 Nakit ve Nakit Benzeri Varlıklar İle Menkul Kıymet Yatırımlarına İlişkin Diğer Gider ve Zararlar	24.000,00	
110 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Yatırımlar		2.100.000,00

b) Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Finansal Yatırımlar

Sukuk, pay ve benzeri enstrüman yatırımlarının gerçeğe uygun değeri özkaynağa yansıtılarak ölçülmesi için, aşağıda belirtilen iki şartı birden sağlaması gerekmektedir.

“i) Sukuk, pay ve benzeri enstrüman yatırımlarını elde tutma amacı beklenen nakit akışlarının tahsilatı ve bu yatırımların satılması olan bir iş modeli olmalıdır.

ii) Sukuk, pay ve benzeri enstrüman yatırımlarının parasal olmayan bir borçlanma enstrümanını ya da mantıklı bir şekilde tespit edilebilir, etkin bir gelir getiren başka bir yatırım aracını temsil etmesi” (FFMS 33-Paragraf, 8).

Cari dönemde bu finansal yatırımlarda meydana gelen gerçeğe uygun değer artışları (azalışları) KGK tarafından önerilen hesap planı taslağında “111 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Finansal Yatırımlar” hesabına borç (alacak) kaydedilirken, karşılığında değer düşüklüğüne ilişkin kazanç ve kayıplar ile kur farkı kazanç ve kayıpları hariç olmak üzere “813 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Olarak Sınıflandırılan Finansal Yatırımlara İlişkin Dönemde Ortaya Çıkan Kazançlar (Kayıplar)” hesabına alacak (borç) kaydedilir. Bu hesaba kaydedilmeyen değer düşüklüğüne ilişkin kazanç ve kayıplar ile kur farkı kazanç ve kayıpları türlerine göre ilgili kâr veya zarar hesaplarına aktarılır.

Dönem sonunda “813 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Olarak Sınıflandırılan Finansal Yatırımlara İlişkin Dönemde Ortaya Çıkan Kazançlar (Kayıplar)” hesabının borç veya alacak bakiyesi vermesi durumuna göre “563 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Olarak Sınıflandırılan Finansal Yatırımlardan Kazançlar (Kayıplar)” hesabına aktarılarak kapatılır.

Örnek 6: Çetinler A.Ş 02.01.2020 tarihinde, 2.000 adet sukuk yatırım sertifikasını 100 TL'den satın almış ve Gerçeğe Uygun Değer Farkı Özkaynaklara Yansıtılan Finansal Yatırımlarda

sınıflamıştır. 30.09.2020 tarihinde bu sukuk yatırım sertifikalarının gerçeğe uygun değeri 120,00 TL olmuştur. Buna ilişkin muhasebe kaydı aşağıdaki gibidir;

02.01.2019

111 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Finansal Yatırımlar	200.000,00	
102 Bankalar		200.000,00

30.09.2020

111 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Finansal Yatırımlar	2.000,00	
813 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Olarak Sınıflandırılan Finansal Yatırımlara İlişkin Dönemde Ortaya Çıkan Kazançlar (Kayıplar)		2.000,00
100*(120-100) = 2.000,00		

30.09.2020

813 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Olarak Sınıflandırılan Finansal Yatırımlara İlişkin Dönemde Ortaya Çıkan Kazançlar /Kayıplar	2.000,00	
563 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Olarak Sınıflandırılan Finansal Yatırımlardan Kazançlar/Kayıplar		2.000,00

c) İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Ölçülen Yatırımlar

Sonraki dönemlerde değerlemesi, itfa edilmiş maliyet değeri üzerinden değerlendirilen menkul kıymetlerdir. Değerleme sonucu meydana gelen olumlu veya olumsuz farklar gelir tablosuna yansıtılarak raporlanmaktadır.

Sukuk, pay ve benzeri enstrüman yatırımlarının itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülmesi için, aşağıda belirtilen iki şartı birden sağlaması gerekmektedir.

“i) Sukuk, pay ve benzeri enstrüman yatırımlarını elde tutma amacı vadesine kadar beklenen nakit akışlarının tahsilatı olan bir iş modeli olmalıdır.

ii) *Sukuk, pay ve benzeri enstrüman yatırımlarının bir borçlanma enstrümanını ya da mantıklı bir şekilde tespit edilebilir, etkin bir gelir getiren başka bir yatırım aracını temsil etmesi*” (FFMS 33-Paragraf, 7).

İtfa edilmiş maliyet FFMS 33’ün tanımlar kısmının 4/a fıkrasında şu şekilde tarif edilmiştir. *“Finansal aracın ilk defa finansal tablolara alındığı tutardan anapara geri ödemeleri düşüldükten sonra, başlangıçtaki söz konusu yatırım tutarı ile vadedeki tutar arasındaki farka etkin kâr yöntemi kullanılarak hesaplanan toplam itfa payının düşülmesi veya eklenmesi ve değer düşüklüğü veya tahsil edilememe durumuna ilişkin her türlü indirimin (doğrudan veya bir karşılık hesabı kullanılarak) düşülmesi sonucunda bulunan tutardır.”*

Etkin kâr yöntemi; varlıklardan veya faaliyetlerden sağlanan kazancın sözleşmede belirlenen süreye göre eşit bir şekilde paylaşılması yöntemidir. Bu yöntemde tahmini nakit tahsilatlarını dikkate alarak tek bir kâr/getiri oranı ile varlık veya faaliyetlerden sağlanan nakit girdileri dağıtılır. Primler, iskontolar, işlem maliyetleri, yapılan sözleşmenin bir parçası olması veya yan maliyetleri oluşturmaları durumunda nakit akışlarına dahil edilirler (FFMS 33; Paragraf, 4-e). Bu yöntemle yapılan ölçümlere *“bugünkü değer”, “itfa edilmiş maliyet değeri”, “reeskont değeri”, “iskonto değeri”* denilmektedir.

Bu gruptaki finansal araçların, dönemler itibariyle değerlemeden kaynaklanan itfa edilmiş maliyet (iskonto edilmiş maliyet) yöntemi uygulanarak belirlenen iskonto itfa tutarları, KGK tarafından önerilen *“112 İtfa Edilmiş Maliyetle Ölçülen Finansal Yatırımlar”* hesabına borç, *“668 Diğer Finansal Gelirler”* hesabına alacak olarak kaydedilmektedir. Finansal araçların satımında ortaya çıkan kâr *“666 Nakit ve Nakit Benzeri Varlıklar ile Menkul Kıymet Yatırımlarına İlişkin Diğer Gelir ve Kazançlar”* hesabına alacak, zarar ise *“676 Nakit ve Nakit Benzeri Varlıklar ile Menkul Kıymet Yatırımlarına İlişkin Diğer Gider ve Zararlar”* hesabına borç olarak kaydedilir.

Örnek 7: Çetinler A.Ş 01.01.2020 tarihinde 70.000,00 TL karşılığında vadesine 5 yıl kalan, nominal değeri 80.000,00 TL olan yıllık %5 kira getirili, yıl sonlarında $(80.000,00 \text{ TL} \times \%5) = 4.000,00 \text{ TL}$ kira getirisi olan sukuk yatırım sertifikalarını vade sonuna kadar elinde tutmak amacıyla satın almıştır. 5. yılın sonunda tahsil edilecek 80.000,00 TL’yi 70.000,00 TL’ye eşitleyen etkin kâr/kazanç oranı ise yaklaşık %8,14’dür. Her dönemde elde edilen sukuk kira geliri, tahsil edilen sukuk kira gelirlerinden kaynaklanan nakit akışları ve dönem sonlarında itfa edilmiş maliyet bedelleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir;

Tablo 2: İtfa Edilmiş Maliyet Tablosu

Yıllar	Nakit Tahsil edilecek Kira Gelirleri (a)	Kira Gelirleri(b)	İskonto İtfa Tutarları (c)	Dönem Sonu İtfa Edilmiş Maliyetler (d)
	(80.000,00*%5)	(d*Etkin Kâr / Kazanç Oranı)	(b-a)	(d+c)
01.01.2020				70.000,00
31.12.2020	4.000,00	5.670,00	1.670,00	71.670,00
31.12.2021	4.000,00	5.805,27	1.805,27	73.475,27
31.12.2022	4.000,00	5.951,50	1.951,50	75.426,77
31.12.2023	4.000,00	6.109,57	2.109,57	77.536,33
31.12.2024	4.000,00	6.280,44	2.463,66	80.000,00
TOPLAM	20.000,00	29.816,78	10.000,00	

*Excel'de fx fonksiyonunda finansal kategorisinde İç Verim Oranı (Değerler, Tahmin) formülüyle hesaplanmıştır.

01.01.2020

112 İtfa Edilmiş Maliyetle Ölçülen Finansal Yatırımlar	70.000,00	
102 Bankalar		70.000,00

31.12.2020

112 İtfa Edilmiş Maliyetle Ölçülen Finansal Yatırımlar	1.670,00	
102 Bankalar		4.000,00
668 Diğer Finansal Gelirler		5.670,00

31.12.2021

112 İtfa Edilmiş Maliyetle Ölçülen Finansal Yatırımlar	1.805,27	
102 Bankalar		4.000,00
668 Diğer Finansal Gelirler		5.805,27

31.12.2022

112 İtfa Edilmiş Maliyetle Ölçülen Finansal Yatırımlar	1.951,50	
102 Bankalar	4.000,00	
668 Diğer Finansal Gelirler		5.951,50

31.12.2023

112 İtfa Edilmiş Maliyetle Ölçülen Finansal Yatırımlar	2.109,57	
102 Bankalar	4.000,00	
668 Diğer Finansal Gelirler		6.109,57

31.12.2024

112 İtfa Edilmiş Maliyetle Ölçülen Finansal Yatırımlar	2.463,66	
102 Bankalar	4.000,00	
668 Diğer Finansal Gelirler		6.463,66

31.12.2024

102 Bankalar	80.000,00	
112 İtfa Edilmiş Maliyetle Ölçülen Yatırımlar (Vadesi biten sukuk yatırım sertifikalarının VKŞ'ye geri iadesi)		80.000,00

Örnek 8: Çetinler A.Ş 25.09.2020 tarihinde sukuk yatırım sertifikalarının yarısını 45.000,00 TL'den ve diğer yarısını 30.09.2020 tarihinde 37.000,00 TL'den satmıştır.

25.09.2020

102 Bankalar	45.000,00	
112 İtfa Edilmiş Maliyetle Ölçülen Yatırımlar		40.000,00
666 Nakit ve Nakit Benzeri Varlıklar İle Menkul Kıymet Yatırımlarına İlişkin Diğer Gelir ve Kârlar		5.000,00

30.09.2020

102 Bankalar	37.000,00	
676 Nakit ve Benzeri Varlıklar ile Menkul Kıymet Yatırımlarına İlişkin diğer Gider ve Zararlar	3.000,00	
112 İtfa Edilmiş Maliyetle Ölçülen Yatırımlar		40.000,00

Dönem sonlarında yapılan değerlemelerde itfa edilmiş maliyet değeriyle ölçülen sukuk yatırım sertifikalarına ilişkin kayıtlı değer ile değerlendirme sonucu ortaya çıkan olumsuz farkın değer düşüklüğüne işaret etmesi durumunda oluşan bu zarar için karşılık ayrılmalıdır. Hesaplanan karşılıklar "675 Nakit ve Nakit Benzeri Varlıklar ile Menkul Kıymet Yatırımlarına İlişkin Değer Azalış Zararları" hesabına borç, "118 Finansal Yatırımlar Değer Düşüklüğü Karşılıkları (-)" hesabına alacak kaydedilir.

Sonuç

Küreselleşen dünya ekonomisinde önemli bir finansal enstrüman haline gelen sukukun finans piyasalarında gün geçtikçe yükseliş eğilimine girmesi, sukuk araçlarına olan ilgiyi artırmaktadır. Sukuk, işletmelerin ellerinde mevcut varlıklar olduğu halde likidite gereksinimi duyan veya yeni bir iş yapma projesi olan kişi ve kurumların yeterli fona sahip olmamaları durumunda kullandıkları bir finansal araç olarak görülmektedir. Günümüzde sukuk işlemleri başta Malezya olmak üzere İngiltere ve birçok müslüman ülkelerinde yapılmaktadır. Türkiye'de sukuk alanında yasal düzenlemeler ilk defa 2010 yılında yapılmıştır. Bu yasal düzenlemeler sukuk çeşitlerinin icara sukuka uyarlanması şeklinde olup, kurumların kira sertifikaları ihraç ederek fon temin etme temeline dayanmaktadır. Dünya finans piyasalarında uygulanan sukuk işlemleri göz önünde bulundurulduğunda, ülkemizde kira sertifikalarına ilişkin sukuk uygulamasının, oldukça dar çerçevede kaldığı ifade edilebilir. Dini kaygılardan dolayı konvansiyonel bankacılık sisteminin dışında kalan

yastık altındaki kaynakların ekonomiye aktarılması için diğer sukuk türlerine yönelik yasal düzenlemelerin de yapılması gerekmektedir.

Sukuk işlemlerinin gelişmesine paralel olarak bu işlemlere ilişkin muhasebe standartlarına olan ihtiyaçlar da artmaktadır. Sukuk araçları konusunda standartlar oluşturmaya çalışan uluslararası kuruluşlar; İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (Accounting and Auditing Organization for İslamic Financial Institutions), İslami Finansal Hizmetler Kurulu (Islamic Financial Services Board) ve Uluslararası İslami Finansal Piyasası (International İslamic Financial Market)dir. KGK, ülkemizde faizsiz finans işlemlerinin gelişimine katkı sağlamak amacıyla AAOIFI tarafından yayımlanan faizsiz finans standartlarını Türkçe'ye çevirmiş ve yayımlamıştır.

Bu çalışmada, yeni bir finansal enstrüman olan sukuk hakkında temel bilgiler verilmiş, dünyada ve ülkemizdeki uygulamalara yer verilmiştir. Örnek işletme olan Çetinler A.Ş. Kamu Yararını İlgilendiren Kuruluşlar (KAYİK) arasında sayılan borsaya kayıtlı halka açık bir işletmedir ve satın almış olduğu sukuk yatırım sertifikalarını FFMS 33 ve FFMS 34 kapsamında muhasebeleştirilmesi gerekmektedir. Bu sebeple çalışmada KGK tarafından TMS/TFRS setini uygulayacak işletmelere önerilen Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Hesap Planı Taslağı çerçevesinde muhasebe kayıtları oluşturulmuştur.

2000'li yıllarda ülkemizde faizle ilgili dini hassasiyeti olan Müslümanların birikimlerini ve Körfez sermayesini ekonomiye kazandırabilmek için hukuki altyapısı hazırlanan kira sertifikaları günümüzde birçok kesim tarafından talep edilebilmektedir. Bu bağlamda sukuk işlemlerine ilişkin muhasebe alt yapısının sağlanması, denetim ve sukuk yatırımcılarının bilgilendirilmesi açısından oldukça önemlilik arz etmektedir.

Şer'i hükümler çerçevesinde sukukun değerlemesine ilişkin yapılan çalışmalara ilişkin AAOIFI tarafından yayımlanmış olan 17 nolu sukuk standardının geliştirilmekte olduğu anlaşılmaktadır. Bu standartta vade sonuna kadar elde tutulmak istenmeyen, ikinci el piyasada işlem yapılması amacı güdülen sukukun, gerçeğe uygun değerle değerlendirilmesi tavsiye edilmektedir.

Sonuç olarak, sukuk işlemlerinin FFMS 33 ve FFMS 34 göz önünde bulundurularak muhasebeleştirilmesi, tarafsız, güvenilir, gerçeğe uygun ve karşılaştırılabilir verilerle birlikte sukuk yatırımcılarının doğru karar almalarına önemli katkılar sağlayacaktır.

Çalışmada sayfa kısıtlaması sebebiyle kaynak kuruluş ve varlık kiralama şirketine ilişkin muhasebe kayıtları ele alınmamış başka bir çalışmaya bırakılmıştır.

Kaynakça

- Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (AAOIFI). (2010). *Accounting, Auditing and Governance Standards for Islamic Financial Institutions*. Erişim Adresi: <https://aaoifi.com/announcement/aaoifi-issues-three-final-governance-standards-for-industry-adoption/?lang=en>
- Alpaslan, H. İ. (2014). Yeni Bir Finansman Aracı Olarak Sukuk (Kira Sözleşmesi) ve Muhasebeleştirilmesi. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 6 (11), 15-30.
- Ausaf, A. (1993). *Contemporary Practices of Islaming Financing Techniques*. Jeddah: Islamic Development Bank.
- Cebeci, İ. (2019). Sukuk. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 3. Basım. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Demmağ, C. (2012). *eş-Şukûkü'l-İslâmiyye ve devriühâ fi't-tenmiyeti'l-iktisâdiyye*. Amman: Daru'l-Feth.
- Döndüren, H. (2006). *İslami Ölçülerle Ticaret Rehberi*. İstanbul: Erkam Yayınları.
- EBD Sukar, M., Muhamad, R., Gunawa, A. Y. (2008). Malaysian Sukuk: Issues in Accounting Standard. *Shariah Journal*, 16 (1), 63-67.
- El-Abadi A. D. (1988). Senedâtü'l-mukâraza. *Mecelletü Mecma'î'l-fıkhi'l-İslâmî*, 4(3), 1961-1991.
- El-Gamal, M. A. (2007). *Islamic Finance: Law, Economics, and Practice*. New York: Cambridge University Press.
- El-Hattabi K. T. (2009). *eş-Şukûkü'l-istismâriyye el-İslâmiyye ve't-tehaddiyâtü'l-mu'âşıra*. Mü'temerü'l-maşâri'î'l-İslâmiyye beyne'l-vâkı' ve'l-me'mûl, Dubai.
- Eş-Şayci, V. H. ve El-Hacci, A. Y. (2009). *Şukûkü'l-istismâri'ş-şer'iyye*. el-Mü'temerü'l-ilmî es-senevî er-râbi' aşer li'l-mü'essesâti'l-mâliyye el-İslâmiyye, BAE. Erişim Adresi: http://slconf.uaeu.ac.ae/prev_conf/2007/proceeding/20.swf
- Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 33: Sukuk, Pay ve Benzeri Araçlara Yapılan Yatırımlar ve Faizsiz Finans; Muhasebe Standardı 34: Sukuk Sahipleri için Finansal Raporlama. (2019, 20 Kasım). *Resmî Gazete* (Sayı: 30954). Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/11/20191120.pdf>
- Hey'etü'l-muhâsebe ve'l-mürâcaa li'l-müessesâti'l-mâliyyeti'l-İslâmiyye. (2010). *el-Me'âyirü'ş-şer'iyye*. Bahreyn, 238-243.
- Munawar I. ve Tariqullah K. (Ed). (2005). *Financial Engineering and Islamic Contracts*. New York: Basingstoke Palgrave Macmillan.
- Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK). Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Hesap Planı Taslağı. Erişim Adresi: <https://www.kgk.gov.tr/ContentAssignmentDetail/2531/Finansal-Raporlama>

Köse, M. (2002). Ticaret Hukuku Tarihi Açısından Mudarebe ve Commenda Ortaklıklarının Etkileşimi Hakkında Bir Deneme. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 17, 145-171.

KPMG & ACCA. (2010). *Harmonising Financial Reporting of Islamic Finance*. Erişim Adresi: <http://www.accaglobal.com/content/dam/acca/global/PDF-technical/financial-reporting/tech-af-hfrif.pdf>

Mecmau'l-fıkhî'l-İslâmî. Karar No. 178, 188, 196. Erişim Adresi: <http://www.fiqhacademy.org.sa/qararat/index.htm>

Yanpar, A. (2015). *İslami Finans İlkeler, Araçlar ve Kurumlar*. İstanbul: Scala Yayıncılık.

Yazıcıoğlu, İ. İ. & Kazak, H. (2019). İslami Finansal Enstrümanlardan Birisi Olarak Sukuk: Hibrid Sukuk İçerisinde Yer Alan Murabaha Sözleşmelerinin İslami Hükümlere Uygunluk Yönünden İncelenmesi. *Journal of Life Economics*, 6 (1), 91-118.

Yılmaz, E. (2014). Yeni Bir Finansal Araç Olarak Sukuk: Çeşitleri, Türkiye Uygulaması ve Vergilendirilmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı: 61, 81-100.

Extended Abstract

Nowadays, AAOIFI is the leading institution that sets the standards for accounting for interest-free financial instruments. As of September 2020, AAOIFI has published a total of 93 standards, including 58 fiqh standards, 26 accounting standards, 7 governance standards and 2 ethics standards, and standards similar to IASB are applied to the transactions and practices shaped by Islamic principles in the fields of interest-free finance banking and finance. In the 17th standard, one of the fiqh standards, it is stated that "Standards on Investment Certificates" is more suitable for Islamic principles to evaluate investment certificates at cost and it is recommended that investment certificates held for trading are valued at real value.

In addition, AAOIFI aims to ensure that the financial statements and performances of Islamic financial institutions and companies that want to operate according to Islamic finance principles are reliable, that the income and expenses that are considered halal and haram are separated and to provide information about this distinction in the financial statements. In this respect, AAOIFI standards include different perspectives that are not included in the objectives of IASB.

Interest-earning and debt-based bonds, bonds, etc. are financial instruments that are not accepted in Islamic law. Therefore, the necessity for fundraising to be based on assets has brought sukuk into practice in the Islamic capital market.

In Turkey, there are two kind of people: those who do not want interest-based investments although they have some capital in their pocket and those who do not want to borrow money for interest because of their faith. In this sense, sukuk types that are developed to bring these funds waiting under the pillow into the economy and turn them into investment and to meet the fund needs of those who want to invest without interest are of great importance and provide the revival of the financial markets.

In our laws, "lease certificates" are used instead of the term "sukuk", and it has been allowed to issue lease certificates by legal regulations with this name. Studies on the legal and financial aspects of sukuk have started to increase in recent years, but the studies for the accounting of sukuk according to FFMS have remained quite limited.

In addition to the accounting transactions for financial resources such as bonds and bills, which are conventional financing instruments, new regulations must be made in terms of both accounting records and accounting documents regarding sukuk types.

The increasing demand for interest-free financial instruments worldwide has accelerated the development of sukuk, which is also known as Islamic bonds. Unlike bonds and bills, sukuk expresses the ownership right on the asset and gives the right to earn income on the related asset. The first action of sukuk in Turkey had started with the adoption of Istanbul International Financial Center Strategy Document (29.09.2008 date and decision 2009/31) by the Supreme Planning Council. In this document, the young population of Turkey, and the importance of developing economies and geopolitical structure has been emphasized. Also,

it has been stated that sub-structure of Turkey has to be developed to become among the world's financial centers at the global scale. There is no doubt that one of the most important steps in improving financial infrastructure is to increase the diversity of financial products. Therefore, emerging as a new financial instrument, sukuk is an indispensable alternative for investors who care about the principles of interest-free financing.

Certificates produced by Asset Leasing Company in Turkey has emerged as sukuk application. Legal regulations have been made regarding the rent sukuk, also known as ijara sukuk. The new capital market instruments working for the implementation of Turkey's financial markets prepared by the Capital Markets Board Serial: III, No: 42 "Regulation on Principles Regarding Lease Certificates and Asset Leasing Company" 01/04/2010 date and 27 539 numbered published in the official newspaper. Under this notification, private sector enterprises had the opportunity to issue lease certificates, and with this financing tool, it was possible for the private sector to obtain funds from the capital markets.

The Uniform Chart of Accounts (TDHP), which was published with the Accounting System General Application Notification No.1 (MSTUGT), issued in 1992 based on the Tax Procedure Law, was started to be implemented in 1994 and the application continues today. With the regulations in the Turkish Commercial Code (TCC), which was published and entered into force in 2012, TFRS and TMS have been accepted as valid standards in the preparation of financial statements, and it was stated that the enterprises should prepare their financial statements according to TMS /TFRS if they meet the specified conditions. There is no special regulation regarding the sukuk system in both the TDHP determined by MSUGT and TMS / TFRS.

Standards published by AAOIFI were translated into Turkish by the Public Control Organisation (KGK) under the name of Interest-Free Finance Accounting Standards (FFMS) in order to increase the development of the Islamic finance sector and to raise awareness by making Islamic finance transactions more effective and efficient, and then published in the official newspaper. Enterprises will be able to switch to FFMS application as of 01.01.2020 (FFMS 35 Risk Reserves starting from 01.01.2021). Early implementation of all published standards is permitted.

In the last part of the study, information was given about FFMS 33 Sukuk, Investments in Shares and Similar Instruments and Financial Reporting Standards for FFMS 34 Sukuk Holders, and accounting procedures were carried out for the sukuk certificates purchased by a company that adopted the public offering system registered in the stock exchange, within the framework of the chart of accounts proposed by the KGK. Assets, rights, services, liabilities, income and expenses, which are the basis of sukuk, are primarily accounted within the framework of the standards included in the FFMS. If the relevant standard is not available, it must be measured and accounted for in accordance with generally accepted accounting principles, provided that it does not contradict the conceptual framework and legal maxims of the FFMS.